

Посланица о неумесности додатка Тропара 3. часа у Литургији

!„Истога, у виду посланице, О ДОДАЦИМА у Божанској Литургији:
«Господе, Који си Пресветога Твога Духа», итд“.

„Најпреподобнијем* у Христу ми брату кир Јеротеју, целив из душе и поздрав братски шаљем.

Ево, брате најжељенији у Христу, већ ти је испуњена молба љубави твоје. Пошто се учинило разложним оно што сам претходно рекао о кварењу свештених молитава Божанске Литургије и Божанственога Златоуста и Небојављенога Василија, велим за оно о Божанском и неизрецивом пресуштаствљењу (μετουσίωσις),¹ затражио си да ти то и писмено доставимо, ради свога већег обавештења и одбране и доказа другима. Како правилно чиниш не говорећи више оно што је уметнуто (=Тропар 3. часа) као непримено и странио и неумесно овим свештеним молитвама (у Светој Литургији).²

И дакле, узевши у руке εὐλαρίας оне трудове сада долазимо и на испуњење датог ти од нас обећања. Јер ми се, љубљени, чини добрим да, ради користи простијих свештеника, да то (питање) изложим простијим језиком.

Започињем, пак, од првог почетка (ових) речи, који је следећи:

јер су пре мене други то увидели.

Има можда тридесет и више година када се догодило у школи Свете Горе³ да чујем први пут од некога – а ко је то рекао уопште се не сећам – да је

* Из рукописа светогорског Манастира Ксенофонта, Бр.88 (папир 21x55), из 1797.г. (преписивач „монах Василијамин – Лукас Апостолидис“), стр.367-391 – неиздано до сада. – Захваљујемо се препод. игуману Ман. Ксенофонта Архим. Максиму и библиотекарима, посебно јеромонаху Јерониму, на љубазном прекуцавању овог драгоценог рукописа, иначе познатог већ Еп. Порфирију Успенском (*Историја Афона...*), од кога је исти користно и о.Кипријан Керн у својој *Εκχαριστάκι*, Париз 1953, стр... (в. српски превод ове драгоцене студије. Шибеник...)

¹ Из употребе овог израза, иначе римокатоличког схоластичког, види се да је и Св.Атанасије Пароски био под извесним утицајем тада доминирајуће западне теологије у богословљу и код бројних православних на Истоку....

² У рукопису стоје ови јаки изрази: ὀνειδία καὶ ἕνεκα τῶν ἱερῶν εὐχῶν καὶ ἀλλόκοτα. – Ради се о уметнутом Тропару 3. Часа у Анафору Литургије Златоустове и Василијеве, тобоже ради појачања Епиклезе (против римокатоличког изостављања Епиклезе), који додаток уствари кварн словесни, синтактички и богословски смисао Свете Анафоре, у којој су све молитве обраћене ка Богу Оцу, док се текст уметнутог Тропара обраћа Христу...

³ То је Богословска школа, звана *Αἰθωνία*, основана у ман. Вагопеду XVIII век, којом је ру-

молитва Свете Литургије некварена (*χαλασμένη*) и да је каснији додатак „*Господе, изже Пресвјатаго Твојега Духа*“ и даље до „*и учини*“ /овај Хлеб/.⁴ Да је то („*и учини*“) – говораше овај ученик – оно што је повезано са претходно прочитаном молитвом Златоустовом (у Анафори), то јест: „*Нисѣиши /Духа Твога Свѣтѣга/ на нас и на њредлежеће Даре ове, и учини Хлеб /овај/*“... и остало даље.

Кад је он то рекао, ми који смо то чули лако смо схватили да је правилно говорио, и да та ствар тако стоји. Али смо остали у недоумици: ко се и када усудио да унесе ове додатке, и да ли, пошто је то тамо (=у *Службенику*) написано и свуда обзнањено, може неко, без осуде, да то мимоиђе (=изосиати); или опет, ако то говори, да ли добро чини што то говори? И тако се разиђосмо.

Догодило се да сам ја потом ишао на Крф, и имајући то на уму – била је тада година 1760 – запитах о томе тамошње учитеље, то јест блаженог учитеља Јеремију, као и двојицу наших светилника, господина Евгенија (Вулгариса),⁵ који је и господину Никифору Теогокису био учитељ, и блаженог папа-Антонија Спануласа, људе обојицу заиста философе и многоучене, како унутрашњег (=црквеног), тако и спољашњег (=свѣтовног) образовања, који обојица сагласно и без много размишљања одговорише: да је то додатак неких каснијих неуких (људи), и да сами они, литургишући, нису га говорили.⁶

Да се старе Литургије налазе без тога (*gogaiika*)

Кад су (ми) они тако одговорили, вративши се са Крфа, служио сам као јерокирик (=продоведник) у Месолонгију (=јужни Ејир). И пошто се догодило да сам то рекао у обичним разговорима, сво где, једнога дана, дође ми неко и даде ми у руке једну рукописну књигу, говорећи да је то лични рукопис блаженог учитеља Гордија. А тај Гордије беше човек мудар и велике врлине, пореклом из области Аграфа (=у илацианама Ејира), и иза себе је оставио велико име мудрости и спољне (=свѣтовне) и црквене науке. А звао се правим именом Анастасије, а Гордије му је било надимак. Био је у једној варошници на Истоку учитељ, где је нађен и напред речени његов рукопис и друге неке књиге; а садржавао је (рукопис) само три Литургије, то јест две потпуне,

ководно Евгеније Вулгарис. Ова школа и данас постоји у Кареји, седишту Свете Горе, у вагонетском Скиту Светог Андреја.

⁴ Реч је, дакле, о *Тројару 3. часа*.

⁵ Евгеније Вулгарис је међу првима писао против додатка *Тројара 3. часа* у Анафору Свете Литургије, а сâм га никад није ни читао, како говори и наш писац даље.

⁶ То да неки свештенослужитељи, приликом служења Св.Литургије, нису уопште читали накондно уметнути (у 15.веку) *Тројар 3. Часа* у Канону Елхаристије, види се и из овог догађаја, и из много ниже наведеног, то јест из сачуваних рукописних *Службеника* из времена после појаве и уласка у употребу штампаних *Службеника* са овим додатком, тј. током 16-19.века, када је, како видимо и знамо, изостављен овај додатак и у штампаним грчким *Службеницима*.

Златоустову и Великога Василија, и трећу Пређеосвећену. Добивши, дакле, у руке (тај рукопис), са одговарајућим према том човеку уважавањем и са интересовањем прегледах пажљиво обе Литургије, и – истину говорим у Христу – ни у једној ни у другој не нађох од тога (дodatка) ни слога, него је све (у тексту Литургије) било сједињено претходно са следећим (тј. без прекидања додатком), како су то Божански Оци од почетка саставили. А није ни много стар овај мудри Гордије; живи су и данас људи који су га познавали.

После тога, отишавши из Месолонгија, године 1767, дођох у Солун, одатле пређох, због страха од тадашњих непријатеља, у Свету Гору; имајући потребу за неком књигом, потражих је у библиотеци (Манастира) Ватопеда, где лежаху могобројне књиге, и тамо нађох два пергаментна *Илийарија* (=литургијска свийака), у којима су, са дивном уметношћу и много вештине написана златом зглавља и позлаћени натписи, биле три Литургије, као и у рукопису Гордијевом, како напред рекох. И заиста, ни овде се ништа не нађе од тих (додатака). После две године, вративши се опет у Солун, имајући потребу да погледам старе књиге у Митрополији, и да нађем неку корисну, нађох и тамо један *Илийар* од пергаментна, и опет претражих и тамо обе Литургије, и нађох да је исто као код Гордија и у Вартопеду (тј. без додатка). И што да говорим много? И овде, у Новом Манастиру (Νέαν Μονήν), на Хијосу, нађосмо један папирни *Илийар*, и он немаше тога (додатка), што може да потврди свако својим очима.

Да и тумачи Литургија уопште не наводе ове додатке.

После разматрања старих рукописа, прегледах пажљиво и тумаче Свештених Литургија, и ни код њих не могах наћи ни једну реч од тих (додатака). Тако се и из тога види да су то (новији) додатци, и то додатци врло скорашињи. Јер, остављам божанског Германа, Патријарха Цариградског (†733.г.), остављам и свештеног Николаја Кавасилу, митрополита Драча,⁷ пошто су они старији, и њихови списи се не налазе свуда да би их свако видео, него наводим Свештеног Симеона Солунског (-14...), којег је књига и најпознатија и приручна је да је прегледа свако, па нека је узме и ко хоће да се увери, и нека добро размотри тумачење божанског пресунтаствљења (μετομοίωσις, тј. *Светле Анафоре*), и видеће да он само дословно говори једино оне речи Божанских Отаца, а од овога (додатка) нема ни слога.⁸ Постоји такође и други млађи од овога тумач Божанске Литургије, простим језиком, мада је врло лош и неискusan због простог тамонњег језика, а то је Крићанин Натанаил, звани протопрезвтер и епитроп Васељенске Патријаршије, који је, како изгледа,

⁷ Николај Кавасила није био Митрополит Драча, чак ни Епископ, него је његов стриц Нил Кавасила био Митрополит Солунски.

⁸ Тумачење Св. Литургије од Св. Симеона Солунског читалац може наћи у нашој најновијој књизи о Литургији.

живео у време када су Венецијанци владали Критом (16-17...). Но и он, мада је толико млађи (од претходних), ни речи не наводи од тог (додатка). У свештеном Катихизису мудрога Николаја Крфског, има нешто мало забележено, то јест само (речи): „*Господе, Који си Пресвештога Твога Духа*“, и ништа више, на што ми одговарамо да је Николај (Крфски) један, а један треба да се саглашава са многима, и особито са старима и Светима, као што су божански Герман, Кавасила и такође овај Симеон (Солунски). Ово кажем као прво. А као друго, кажем да ни овај Николај не изгледа да он то говори, него, како мислим, а и даљи ток речи то сведочи, они који су ову књигу дали у штампу, већ навикнути од Литургије, забележили су то тамо по средини (=на *martini*), као да тобоже то недостаје, те се зато види да је то узгред уписано. А да је истина таква, то јест да ни Николај није то написао, очигледно је тиме што се само у молитви Златоустовој види то дописано, док га уопште нема у молитви Василија Великог. Али, и из молитава других Литургија, које нам је, после ове две, мудри Николај штампао, свима је свакако видно да је ово, и овоме слично, каснији изум, и да, када би ово били делови молитава и молби од почетка преданих (у Цркви), које (молитве) свештеник приноси Богу ради Божанског пресуштаствљења, требало је да се нађе и у некој од оних разних Литургија, ако не у (Литургији) Апостолâ, онда макар у Литургијама Отаца, или једнога или двојице од њих. Тако, дакле, када у старим рукописима, и такође још у овом новим књигама Литургијâ, нема тога (додатка), и ниједан од тумачâ (Литургије) уопште их не наводи, зар није онда сасвим очигледно, а да то ми и не говоримо, да су касније неке незналце и необразовани, по сопственој власти, додали ово у молитве (Светих) Литургија, и надаље су то издали и штампано, и тако су то обзнанили свуда?

Да и разне неумесности следују за овим додатком.

Да је, пак, новаторски додатак (προσθήκη νεωτεριστή) ово: „*Господе Који си Пресвештога Духа Твога*“ и остало, јаснији и јачи доказ, мислим, да не може бити од напред реченог доказа старих Литургија и од ћутања тумачâ (Св.Литургије). Ипак, уз ове јасне доказе ми, разматрајући, налазимо да овај додатак рађа и разне неумесности (ατοπα διάφορα=разне бесмислености). И као прво, мада је мало, ипак налазимо да се не одржава граматичка синтакса, и од кварења синтаксе долази и до кварења смисла и значења. Зато што у Литургији Василија Великог, пошто каже: „*Теби се молимо и Тебе њрекљемо, Свети над светима, да благоволењем Твоје добротне дође Дух Твој Свети на нас и на њредлежече Дарове, и да их блајослови и освети и њокаже*“; затим говори (као додатак): „*Боже, очисти ме грешнога – Господе, Који си Пресветога Духа Твога...*“ и остало, а затим додаје (из редовне молитве) говорећи: „*Хлеб овај учини самим Частим Телом*“ и остало. И заиста, ко има не много

ше синтаксе, бољерећи овог потпуног нереда. Јер, нити се ово „*Боже милосѣив ми буди*“ повезује са оним „*покаже*“, нити ово „*чини*“ очувава било какаву повезаност са оним претходним: „*да освѣѣи и покаже*“. Јер се не може спојити лични глагол са инфинитивом, нити пак са заповедним начином, то јест са „*милосѣив буди*“, или са „*не одузми (од мене)*“, или са „*саздај (умени)*“. Толико је много тај необразовани (новатор) збркао и покварио правилност синтаксе божанскога Оца (Златоуста/Василија), са својим проклетим додатком (τὴν ἐλάρατον προσθήκη του), да почетна синтакса молитве Светог (Оца) јесте ова непосредно: „*и да покаже овај Хлеб – без „чини“ – само Часно Тело Госѣода и Боѣа и Сѣаса нашеѣ Исуса Христѣа, а Чашу ову*... и даље, како је и у Литургији Златустовој, оно испред се повезује са овим следећим, и бива једна молитва, овако: „*Нисѣошѣи Духа Твоѣа Свеѣѣоѣа на нас и на ѣредлежеће Дарове ове, и чини Хлеб овај Часним Телом Христѣа Твоѣа, а ово у Чашин*“... и тако даље.

Тако су од почетка божански Оци са свом правилношћу саставили своје свете молитве (=Анафору Лиѣтурѣје). А тај најнеобразованији разбио је и покварио правилну и добру синтаксу, и упропастио лепоту и благољепије те изузетне реченице, да би ставио усред тога своје измишљотине. Нарочито је велика штета и квареж настала у молитви (=Анафори) Василија Великог, тако да понегде изгледа сасвим непоправљива, и одводи у бесмисленост синтаксе и у неумесност смисла и значења. Јер нико не може порећи да у Цркви имамо молитве и тропаре који приличе Лицу (Бога) Оца, друге – Лицу Сина, и треће Лицу Светога Духа; и опет друге молитве и тропаре, који се говоре и певају просто (свој) Светој Тројици.

Као прво, одмах на Јутрењу молитве на Шестопсалмију, и оне на Вечерњу, заједнички су упућене Светој Тројици. Зато и они (свештеници) који знају, не стоје пред Иконом Христовом када их читају, како неки други неучко чине, него стоје наспрам Свете Трапезе, испред Олтара, узносећи ум свој ка самој Светој Тројици. А безбројне су оне (молитве) које се узносе посебно и особито Једноме Лицу (Свете Тројице). Као на пример – и да не би одуговлачили у нашој теми – свештеник моли свршавање (Светих) Тајни од Беспочетнога Оца, започињући (у Анафори) издалека са благодарственим (εὐχαριστηριους) химнама. И чуј како он изричито разговара са Личношћу Оца, говорећи: „*Досѣѣојно је и ѣраведно Тебе хвалићѣи... јер си Ти Боѣ неизрециви... Ти и Јединородни Син Твој и Дух Твој Свеѣѣи*“; и опет: „*са овим блаженним Силама и ми, Владико Човекољубче, кличемо и ѣговоримо: Свеѣѣи си и Пресвеѣи, Ти и Јединородни Син Твој, и Дух Твој Свеѣѣи*“. И ово рекавши, и похваливши приповедачки (διηγουστικῶς) према Оцу: како је Јединородни Његов Син, Господ наш Исус Христос, Кога је Он дао на смрт за наше спасење, ону поћ у коју је имао предати Себе, предво свѣтним Својим ученицима

(=са Телом и Крвљу), у спомен смрти (Његове), коју је поднео ради нашега спасења, и рекавши још да и ми, сећајући се те спасоносне заповести, и остало све из Божанског Домостроја, „Теби њриносимо Твоје од Твојих, њо свему и за све“; затим спојено и непосредно, очувавајући сопствени след речи, моли се и преклиње то исто Блажено Лице, то јест Беспочетнога Оца, да са неба пошаље Пресветога Свога Духа да саврши (=освети) предлежеће Дарове, то јест да учини хлеб – Телом Христа, и вино – Крвљу Христа, и то не просто „Христа“, него „Христа Твога“.

Да испишемо и саме те речи: „Још Ти њриносимо – то јест Теби Богу и Оцу – ову словесну и бескрвну Службу, и молио Те и њризивамо и њреклињемо, њсјошљи Духа Твоја Свѣјоја на нас и на њредлежеће Дарове ове, и учини хлеб овај – Частим Телом Христја Твоја, а ово њјо је у Чаши овој – Часном Крвљу Христја Твоја, њреѡворивши Духом Твојим Свѣјим, ѡако да буде опима који се ѡричешћују на ѡрезвеносј душе“... и остало даље. Тако исто и у Литургији Василија Великога: „Ти Који јеси Владико“, вели свештеник према истоме самоме Беспочетноме Оцу, као што је јасно да изричито каже даље: „Бесјочѣјни, Невидљиви Несхвајљиви, Неоојраничени, Неѡроменљиви, Оче Госјода нашеј Исуса Христја“... и остало даље; и опет ниже: „А када дође ѡуноћа временја, ѡворио си нам Самим Сином Твојим, кроз Којѣја си и векове сјворио“... и остало даље; и опет: „Који ѡживевши у овоме свѣју, даде зајовесји сјасења, избавивши нас од обмане идолске, ѡведе (нас) ѡзнању Тебе Исјинѡјоја Боја и Оца“... и остало даље. Ово похваливши, и испривавши и овде благодарствено (δουλοβικμενος εὐχαρίστος) предавање страшних Тајни (на Тајној Вечери), што је учинио Својим ученицима, и кроз њих нама, Јединородни Твој Син, Господ наш Исус Христос, долази на крају и до свршавања предлежећих (Дарова), и тако очувавајући и овде сопствени след речи, говори: „Тоја ради, Владико Пресвѣји, и ми ѡреши – и тако даље – Теби се молимо и Тебе ѡреклињемо, Свѣји над свѣјима, да блајовољењем добротје Твоје дође Дух Твој Свѣји на нас и на ѡредлежеће Дарове, и блајослови их, и освети, и ѡкаже: хлеб овај – самим Частим Телом Госјода и Боја и Сјаса нашеј Исуса Христја, и чашу ову – самом Часном Крвљу Госјода и Боја и Сјаса нашеј Исуса Христја, ѡреѡварајући Духом Твојим Свѣјим.⁹ А нас све“... и остало редом.

Да пређемо сада и на неумесности (τὰ ἄτολα=несмисленосји) које настају од овог додатка (=Тројара 3. часа). Дакле, не може бити никакве сумње да се ове молитве и мољења (у Анаѡори Литургије) посебно односе на Личност Беспочетнога Оца. Али, можда може још неко да сумња да се и овај Тропар

⁹ Речи „ѡреѡварајући Духом Твојим Свѣјим“, које су овде наведене, не припадају Литургији Св. Василија, него само Ђлзоустовој, али их у неким старим рукописним Службеницима има и код Василија на овом месту, па стога код нас 38. рече.

(=Трећег часа), или ова молитва, што је онај (новатор) ставио усред свештених молитава (Анафоре), односи на Личност Христа? Мислим да нема никога ко може у то да посумња, јер је општепризнато, несумњиво и неоспорно ово: „Господе, Који си Пресвѣтѣоѡа Духа Твоѡа, у ѿрећи час нисѡслао апѡстѡлима Твојим“, да се то говори особито Христу, и да се ово послање (Духа) односи на Њега. Јер Он Сѡм изричито то каже: „И другога Утешитеља послаћу вам, Духа Истине“ (Јн.14, 16.26); и опет: „када дође Утешитељ, Кога ћу вам Ја послати“ (Јн.15, 26). То исто на много места и Црква у тропарима певајући говори, и у отпусту Свете Педесетнице каже: „Који је у виду огњених језика с неба ниспослао Пресветога Духа на Своје свете ученике и Апостоле, Христос Истинити Бог наш“. Дакле, и у томе не остаје никакве сумње да се та молитва (=Тројар 3. часа) особито односи на Личност Христа. А када је, дакле, ово двоје неоспорно и истинито; то јест једно: да се види да свештеник са овим молитавама говори са (Богом) Оцем, имајући за циљ да Га умоли да Духом Светим саврши (=освети) ове предлежеће (Дарове); и друго: да ова молитва додатка (=Тројар 3. часа) разговара са Христом и Њега моли да у нама обнови Духа Свога Светога, – када је, велим, ово двоје истинито, ко не види очигледно како, тако изненада и недоследно и неприкладно, прескаче свештеник од једнога на друго, од Лица Оца на Лице Сина? И (још) одустаје од мољења Онога, и моли Овога. И, мада то изненадно и недоследно прескакање, нема никаквог разлога, он, без да заврши једну реч, почиње другу. Но, ако главно неумесно и богохулно јесте то што не моли Христа да пошаље Свога Светога Духа да нас просто освети, као што молимо у Трећем часу дана, а овде не тако, него Га молимо да учини хлеб – Часним Телом Христа Свога, а оно што је путиру – Часном Крвљу Христа Свога. И пази (добро), да би схватио оно што многи не примећују. Да то кажемо повезано, да бисмо разоткрили смртоносну змију коју скрива ова (овде неумесно уметута) наизглед побожна молитва (=Тројар): „Господе, Који си у ѿрећи час нисѡслао Духа Твоѡа Свеѡѡа, Њеѡа, Блаѡи, не одузми од нас, неѡ обнови у нама који Ти се молимо, – и учини хлеб овај – Часним Телом Христѡа Твога, а ово иѡѡ је у чаши – Часном Крвљу Христѡа Твога, ѡреѡворивши Духом Твојим Свеѡим“!

Чујеш ли, драги мој? “Ти, Христе, Који си послао Духа Твога Светога апостолима Твојим, пошаљи Га данас и нама, и учини хлеб овај – Телом Христа Твоѡа“. – Којега другога Христа тело моли овај безбожни додаток (ή αθεος αὐτῆ προοβήζη) да Христос учини? Колико Христоса имамо? Колико Синова? Колико Домостроја? О, антихристовске ли дрскости! О, скверне ли руке и ума! Како се усућују неко да говори како је ова молитва и ово мољење такво да не даје (=не рости) никакву неумесност? Може ли бити горе неумесности од тога да умови два Христа? Али, (наравно) то не говори ници

ности (ατολα=бесмислице), које никад не говоре новатори (οί καινοτόμοι), али их зато православни налазе (συνερα(νουν=консидаијуу) као зле породе зле материје њихове новотарије. Према томе, још и ово: пошто су прекинули след (συνέχεται=континуијетет) свештених молитава и одвојили оно следеће од онога претходнога (у молитви Анафоре=Епиклезе), и ставили га после, онда се нужно чита као окренуто једноме Лицу (тј.Христу) ово: „Господе, Који си Пресвeтiоiа Духа Твоiа“, са оним, „и учини“, јер и не може да буде другачије, јер управо то и говори, са много надмености, бесловесна и паралошка (=бесмислена) и сасвим нерасудна (таква) „побожност“: ту се разговара непосредно са Сином, те, дакле, Син се и умољава да учини хлеб – „Телом Сина Твога, а од тога не може бити горег богохуљења и безбожности!

Одакле ли настаде овај додатак; и да је опасно и неопростиво да било ко (ишiiа) додаје.

Многи се налазе у недоумици: ко се то први дрзнуо да учини тај додатак, и зашто га је учинио? Али, ко би могао да нађе лично тог дрзника? Вероватно нико. Зато да и не тражимо оно што нећемо наћи. Одакле је, међутим, потстакнут онај који је то придодео? Колико ја могу да замислим, узрок му је био овај. Постоји разлика између нас (Православних) и Латина о свршавању (Светих) Тајни: Латини мисле да саме речи Господње, то јест: „Узмийе, једийе“, и: „Пиийе из ње сви“, одмах када их изговори свештеник – хлеб се претвара у Тело Христово, а вино у Крв Христову. Отуда и говоре да не треба свештеникова молитва (тј. Епиклеза); штавише мисле и да је неумесна, јер тобож не верују у свемоћ тих Господњих речи они који се (после тих речи) моле, него они хоће са својом молбом да учине оно што се већ догодило када су изговорене Господње речи. Ово је укратко мишљење злославних (=јеретика) Латина, и они то толико чврсто држе тако да се усуђују дрзници паписти да оптужују нас Источне како чинимо зло када се молимо после Господњих речи (тј. кад вршимо Епиклезу). И на псевдосабору у Флоренцији паписти су много принуђивали наше Источне (=Православне) да запишу у њиховом сатанском оросу (=одлучи) да и они (=Православни) прихватају латинско мишљење, те да ће убудуће престати сви Источни да се моле после Господњих речи, исповедајући да се само њима савршавају (=освећују) Светиње. Али ипак, на то нису сви једногласно, и први сâм цар (=Јован VIII Палеолог), хтели да пристану, бојећи се (цар) да Цариграђани чују да је цар искварио Литургију Златоустог и Василија, где сви јасно виде (=тају) како су молитве (Светих) Литургија састављене, те да му изазову неки устанак. И не само да нису прихватили ову латинску новотарију, него је цар заповедио Светоме Марку Ефеском и он је написао доказ да су Свети (Оци) овако свршавали Светиње, то јест са божанским Призивањима (и др. бож. (св.) молитвама) –

(тако) их освећују. Јер Господње речи свештеник говори казујући повесно (διηρηστικῶς – *ириповедајући*) Богу и Оцу, хотећи тиме да представи (овако): „ја, Господе мој, не долазим мојим речима да Ти чиним молбу, него Једнородни Син Твој, Господ наш Исус, Који је ученицима Својим учинио то и то, заповедио је да тако чинимо и ми; Он нам је дао смелост ову да Те замолимо, зато се молимо“... – и тако даље. Тако да нужно, после приповедачког возглашавања (διηρηστικῶν ἐκφώνησιν) Господњих речи, следе и речи Епиклеза (= *призивања*), то јест мољења – јер *εἰπικλεза* значи молење и прошење –, како су то од почетка саставили они Божански Оци узимајући то из Литургије Јаковљеве, и од осталих Апостола, коју су написали Литургије.

Дакле, пошто постоји разлика такве врсте о божанском пресуштаствљењу (= *о Анафори*) између Западних (= *Латина*) и нас Источних (= *Православних*), изгледа да неки Источни, тобоже ревнитељ, а уствари неук и нерасудан, хотећи можда да иде насупрот латинској новотарији, није се задовољио *εἰπικλεзама* (= *молитвом призивања Св. Духа*) које садрже Литургије Златоуста и Василија, где о томе и углавном то сâмо моле Бога и Оца, то јест да Он (Светим Духом) претвори предлежеће Дарове у Тело и Крв Хрстову, па је (тај зилот), тобоже заинат Франака̄ (εἰς τὸ πλεῖστα τῶν Φράγκων), ставио и он своје сопствене посебне молбе, то јест познате и јавне и моћне и дејствене у овој ствари, као да није молитва (Анафоре) била способна и довољна, и нарочито дејствена молитва Златоустова, која говори: „*Још Ти њриносимо ову словесну и бескрвну Службу, и молимо Те, и њризивамо, и њреклињемо, њисѡишѡи Духа Твоѡа Свеѡѡа на нас и на ове ѡредложене Дарове, и учини хлеб овај*“... и остало даље. И опет исто тако и она (молитва) Великога Василија. Али, како изгледа, тај уопште није имао никакав осећај грчког језика, да би схватио да управо само то и јесте оно што новатори Латини не прихатају, и говоре да смо ми то касније додали, то јест молитве (= *Епиклезе*) Светих (Отаца), које су кроз наскроз *молишѡва* и *ѡрозба*. Или је неки празноглавац (κενόφρων) био још и маштар, који је умислио да и он зна да дода молитву на молитву и мољење на мољење, па је додао већма несмисленост и неумесност, и читав низ многих хула, како смо горе већ показали.

Тај сам, дакле, разлог замислио да је био повод овог неразумног и хулног додатка. И најпре је можда онај то говорио само својим устима, када је литургисао, као што се и данас многи не задовољавају овим (молитвама), него говоре још и друге сувишне. Затим је уследило да додаток напише и у своју књигу Литургије, а онда су следећи, нашавши то и мислећи да је богонадахнуто, те имајући га при руци, пренели и у штампу (тј. штампали у Службеник). Овај додаток мирише да је најпре настао или на Криту, или у Венецији.¹⁰

Али, како може свако да има толику власт да може да говори и додаје у Божанску Литургију штогод му се учини да је добро? И особито, (да дода) на такво место где ће да расеца и прекида континуитет (*=целити*) лика најсвештенијих молитава, које су састављене са свом мудрошћу Пресветога Духа, и које су са крајњим поштовањем и чашћу држали сви претходни векови, и које су добиле своју потврду и сигурност од свих Светих и Васељенских Сабора, и просто речено од све Католичанске (*=Саборне*) Цркве од краја до краја васељене? Колико је до мог мишљења, онај који је то учинио, или други који чини друго нешто слично, греши слично ономе који додаје или одузима нешто од Светог Символа Вере. Јер, као што је Символ опште мереило вере свих хришћана, тако су и Божанске Литургије Златоуста и Василија Великог најопштије место (*κοινώτατος τόπος=најзаједничкији начин*) и правило свих Цркава у свету – како се свршавају (Свете) Тајне. И како тамо (у Символу), тако и овде (у Литургији), додатак би показивао несавршенство до сада оних божанских молитава (у Литургији), и доносио осуду оним најсавршенијим и најмудријим Јерарсима и Учитељима Католичанске (*=Саборне*) Цркве, како тобоже они нису (нас) учили са свим доличним савршенством освећење (Светих) Тајни.

Да је неопходно да се ово (*=гогаџаак*) не говори.

И да Црква треба да предвиди исправку овога, и још много другога. Дакле, драги мој, потребно је да већ закључимо (ову нашу) реч и да изричито кажемо да свештеник не треба ово (*=гогаџаак Тројара 3 часа*) уопште да говори, пошто су доказани додатци туђи и неприродни, а уз то још су и хуле и презирања Светих (Отаца). Нема потребе уопште да и ово додамо: да сваки свештеник, који има осећај и савест и поштовање према божанским Учитељима (*=Светим Оцима*), никада не прихвата да чини толику неправду Истини (Божитој). Треба, међутим, и наша Света Црква да предузме бригу да неизоставно, са апостолском влашћу којом је богата, учини свеопшту исправку овога (*καυχόμενοι τὴν τοῦτον διόρθωσιν*) и да наложи строге епитимије да се убудуће нико не усуди да дода ни најмању ствар. Јер, замисли, драги мој, онај први сâм је додао само „Господе Који си Пресвѣтѣѣ Твоѣа Духа“ (*=Тројар 3 Часа*) и следећа два стиха: „Срце чистѣѣ“ и „не одбаци ме од лица Твоѣа“ – само ове додатке налазимо (придолате) у старим Литургијама и Евхологијима. У новијим пак налазимо и: „Благословен си, Христе Боже наш“, и: „Јегда спушед јазик елија“ (*Тројар и Коидак Св. Духа*), мада се ту садрже химне и славословља, а не молитве и мољења, за којим постоји потреба у садашњем часу (тј. у Анафори Литургије).

Мишљења сам да кроз мало времена касније, потоњи (следбеници нова-

човекољубље на земљи јави се“, јер је Његов сав Домострој; и (такође): „Подигох очи своје на горе“, како ми се десило да сам чуо (од неких). И оно: „Господе, услиши молитву моју, и вапај мој нека дође Теби“, и други безбројни и до бескраја досежући (додатни), како свакога усхтедне да набеди његова неразумна побожност да то говори.¹¹

Зато, брате, неопходно је да наша Света Црква најпре очисти *Евхолоџион* од ових накнадно учињених, бољерећи накнадно уведених (додајака), које су током времена посејали дреки и неуки, а додајмо – и зломислећи (*-јерејички настројени*).

Јер, како да није зломишљење (*-јерес*) латинско тумачење, које говори да ђакон треба заједно са јерејом да показује (руком) Дискос и Путир, када говоре Господње речи, то јест: „*Узмиџе, једџиџе*“, и: „*Пијџиџе из ње сви*“?¹² Латиномислећи (новатор) је сигурно формулисао то тумачење, како они, како смо већ показали, тако верују да се тим речима (Господњим) свршавају Светиње. И још горе, да се у неким штампаним (Службеницима) налази да свештеник тада и благосиља и једно и друго (тј. Дискос и Путир). И опет после (тога) пише да благосиља и када врши *Еџиклезу* (=призивање Св. Духа), што је заиста латиномислеће тумачење, јер прави Латин не прихвата то друго благосиљање.

Зар није требало од давних времена, најпре и одмах, још у почетку, да су очишћене и исправљене (књиге), да их не виде неуки свештеници наши, и да греше невољно сироти, мислећи да су то обрасци и предања Католичанске (*-Саборне*) Цркве? Такво латинско зломишљење јесте и освећење Дискоса и Путира и свештених и часних Икона, како показује свештени Доситеј Јерусалимски у књизи о Патријарсима Јерусалимским: да је и јед-

¹¹ Свети Атанасије Пароски овде мисли на новије обичаје појединих свештенослужитеља да додају, као за себе, разне додатне молитве, стихове псалама, црквене песме итд., у току неких момената Свете Литургије, нпр. при кађењу, или пред Причешће (што чине данас и Грци, и Руси, и Срби – из „сувишне побожности“), а што је све сувишно, често несувисло. – Примера ради: мало-мало на се убацује: „Боже, милостив буди мени грешноме!“ Или: пред Причешће се, у старим рукописима, читало само „Вечери Твојеја тајнија“, затим је додато и „Верујем, Господе, и исповедам“, а данас код Грка, па и Руса и Срба, додаје се још неколико молитава из Поретка припреме за Причешће – и још се то и штампано у Службенику! (А у руском Архијерејском Чиновнику су избацили, и не додају при новим штампањима, да треба **Причешћивати верни народ!**). – Уопште, тенденција додавања „упутстава“, „рубрика“, додатних молитава или тропара, треба да престане, и да се вратимо једноставности старих рукописних Службеника. (Најновија издања *Службеника* Св. Синода Грчке Цркве (2004, 2007.г.) умањују број „рубрика“, али још увек задржавају неке касније додатке (наравно, не и *Тропар 3. часа*).

¹² И овај се обичај, нажалост, држи данас код неких Руса, Срба, Грка, а уствари је латински, унијатски утицај. Јер, у време говорена Христових речи „*Узмиџе, једџиџе*“... Свети Дарови хлеба и вина још нису Тело и Крв Христова, него, како јасно каже молитва у Васнлијевој Литургији, која долази после тих речи, то су „предобрасци“ (*δυστόμοι*) Тела и Крви Христове, и тек ће са *Еџи-*

но и друго противно одлуци Светог Васељенског Седмог Сабора. И да су то нарочито, по себи, новотарије и измишљотине папе антихриста.

Шта да кажем за скверно и богокажњиво и на зло измишљено братимљење? Слушај, драги мој, па да се дивиш бестидности и небогобојазности онога који је то штампао. Треба знати, вели тај, да ова служба (=чист братимљење), иако је црквеним и царским законом забрањена да се врши, али смо је ми ипак наштампали, као што смо је и у многим другим књигама нашли. Чујеш шта говори триклету? Признаје да је забрањена и од црквеног и од царског закона, па и поред свега тога, сасвим не уважавајући божанске одлуке, опет као из пизме (-штапа), ставио је то у штампу (тј. штампао у *Евхолохију-Требнику*)! Зар не би, дакле, требало овде да се распали праведни гњев Цркве против тога најбезаконијег штампара? Јер је он, по противности, сладак (γλυκῆς=смешан)!¹³ Да кажем и да је требало за његову самовољу да буде кажњен, и та књига да се осуди, заповедивши свештеницима посвуда да је не купују.

Дакле, оно што се тада није урадило, свагда је време да буде (урађено), то јест да се предузме старање да се избаци напоље све противно и неприхватљиво за Цркву, и, пошто томе дадне сву правилност и чистоту, како треба, да се заповеди да се то штампа, да се то свуда употребљава, или купује ново, или исправљено по изворном (тексту), то јест потврђено (предањем) од старине. И истовремено да се, са страшним епитимијама, одузме власт од свакога, да се у будуће не усуди неко да додаје и да штампа мимо већ одобренога, чак ни (нешто) најмање.

То сам рекао неким Архијерејима да изнесу то Светом Синоду, молећи да он предузме то старање, и у другим Црквеним књигама, а нарочито у *Евхолохију* (=Молитвослову-Требнику), који тако велике ствари садржи, а толико других је искварено. Рекох, али реч (моја) није ушла (у уши), него је остала изван и бездеал(ат)на, као тобоже сувишна.

И ја (ево) учиних само оно што је у мојој руци, јер тако ме удостоји љубав твоја.

Превео са јелинског:
εἰς τὴν Αἰθανασίαν τῆς Ἰερουσαλῆμ